

Η Τήνος στην Επανάσταση του 1821

Ευάγγελος Κοντοβουνήσιος
Δάσκαλος – 2^ο Δημοτικό Σχολείο Τήνου

Η εισήγηση αναφέρεται στο ιστορικό πλαίσιο που βρισκόταν το νησί της Τήνου τις παραμονές της Επανάστασης, στους παράγοντες οι οποίοι το είχαν διαμορφώσει, στη συμβολή των Τηνίων στον Αγώνα, στο κοινωνικό και οικονομικό κόστος καθώς και στην τελική έκβαση αυτού του υπεράνθρωπου αγώνα του Γένους για την Εθνική του Ανεξαρτησία.

Η Κωνσταντινούπολη κατακτήθηκε από τους Λατίνους που συμμετείχαν στη Δ΄ Σταυροφορία και δημιουργήθηκε η Λατινική Αυτοκρατορία (1204). Τα επόμενα χρόνια οι Σταυροφόροι ξεκίνησαν την κατάκτηση των νησιών του Αιγαίου. Η Τήνος και η Μύκονος κατακτήθηκαν από τους αδελφούς Ανδρέα και Ιερεμία Γκίτσι, οι οποίοι ανήκαν στην επιφανή οικογένεια Γκίτσι από τη Βενετία και ήταν ανιψιοί του δόγη Ενρίκο Ντάντολο.

Ο Ανδρέας Γκίτσι έγινε ο πρώτος Λατίνος κυβερνήτης του νησιού υπό την υψηλή κυριαρχία του Δούκα του Αρχιεπαύγου Μάρκου Σανούδου (1207). Τον Ανδρέα Γκίτσι διαδέχθηκε ο γιος του Βαρθολομαίος Α΄ Γκίτσι (19 Μαρτίου 1277) και λίγο πριν τον θάνατό του (1303) πήρε σαν δώρο την Κέα και τη Σέριφο που ανακατέλαβαν οι Βενετοί από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Οι Γκίτσι κυβέρνησαν το νησί περίπου δυο αιώνες και τα μέλη της οικογένειας γνώρισαν μεγάλες διακρίσεις. Ο γιος του Βαρθολομαίου Α΄, Γεώργιος Α΄ Γκίτσι, έγινε μέσω του πρώτου γάμου του Βαρόνος της Χαλανδρίτσας στο Πριγκιπάτο της Αχαΐας (1286-1311) και Καστελάνος της Καλαμάτας (1292). Με τον δεύτερο γάμο του με την Αλίκη νταλε Κάρτσερι εξασφάλισε την Τριτημορία της Εύβοιας που κληρονόμησε ο γιος του Βαρθολομαίος Β΄ Γκίτσι από τη μητέρα του (1313). Ο τελευταίος γόνος της Οικογένειας Γκίτσι που κυβέρνησε την Τήνο ήταν ο Γεώργιος Γ΄ Γκίτσι.

Τα μέλη της Οικογένειας Γκίτσι, που κυβέρνησαν την Τήνο μαζί με τη Μύκονο, αναλυτικά ήταν:

- Ανδρέας Γκίτσι (1207-1277)
- Βαρθολομαίος Α΄ Γκίτσι (1277-1303)

- Γεώργιος Α΄ Γκίτσι (1303-1311)
- Βαρθολομαίος Β΄ Γκίτσι (1311-1341)
- Γεώργιος Β΄ Γκίτσι (1341-1352)
- Βαρθολομαίος Γ΄ Γκίτσι (1352-1384)
- Γεώργιος Γ΄ Γκίτσι (1384-1390)

Βενετοκρατία

Ο τελευταίος άρχοντας της Τήνου Γεώργιος Γ΄ Γκίτσι πέθανε χωρίς απογόνους και κληροδότησε με τη διαθήκη του τα δύο νησιά, που κυβερνούσε, Τήνο και Μύκονο, στη Δημοκρατία της Βενετίας (1390). Σε αντίθεση με τη γειτονική Μύκονο που έπεσε γρήγορα στους Τούρκους (1537), η Τήνος διατηρήθηκε στα χέρια των Βενετών πολλούς αιώνες. Ως το 1715 η Τήνος όχι μόνο δεν πέρασε στα χέρια των Οθωμανών, αλλά υπήρξε ορμητήριο καταστροφικών επιδρομών εναντίον τους. Η κεντρική της θέση στο πέλαγος εξηγεί την επιμονή των Βενετών: όποιος είχε την Τήνο, είχε τον έλεγχο του Αιγαίου. Η μακροχρόνια παρουσία τους εξηγεί την ύπαρξη μεγάλης καθολικής κοινότητας στο νησί μέχρι σήμερα. Κατά την περίοδο αυτή η κοινωνική και οικονομική δομή είναι φεουδαρχική. Η αστική ζωή διαδραματιζόταν στην πρωτεύουσα του νησιού, το Ξώμπουργκο, το οποίο οργανώθηκε περί το κάστρο της Αγ. Ελένης που βρισκόταν στην κορυφή του ομώνυμου λόφου. Το επίνειο ήταν ο Άγιος Νικόλαος, η σημερινή πρωτεύουσα του νησιού. Σύμφωνα με τον γάλλο περιηγητή Tournefort, στο νησί υπήρχαν σαράντα τέσσερα χωριά, πολλά από τα οποία εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα. Η Τήνος αυτή την εποχή είναι πυκνοκατοικημένη. Έτσι αρχίζει το φαινόμενο της μετανάστευσης προς τα μικρασιατικά παράλια. Η μετανάστευση επηρέασε την πολιτιστική παράδοση και ανάπτυξη του νησιού, αφού, επιστρέφοντας, οι ξενιτεμένοι έφερναν όχι μόνο φλουριά και πλούτη, αλλά και την παιδεία και τις συνήθειες του έξω κόσμου.

Σε ολόκληρη τη διάρκεια της Βενετοκρατίας το νησί υπέστη πολλές τουρκικές επιθέσεις, ανάμεσα στις οποίες ήταν και εκείνη του 1537 από τον Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα, ο οποίος το κατέλαβε για 6 ή 9 μήνες, αλλά εκδιώχθηκε, όταν οι Τήνιοι ζήτησαν την ενετική προστασία και διοίκηση.

Τουρκοκρατία και προεπαναστατική περίοδος

Στα 1715 η Τήνος ήταν πλέον η τελευταία μόνιμη κτήση στο Αιγαίο που είχε απομείνει στην κουρασμένη Γαληνοτάτη Δημοκρατία από την πάλαι ποτέ θαλασσοκρατία της. Στις 5 Ιουνίου 1715, στο πλαίσιο της εκστρατείας του οθωμανικού στόλου για την ανακατάληψη του Μοριά, ισχυρή στρατιωτική δύναμη αποβιβάζεται στην Τήνο και πολιορκεί το Κάστρο. Η ελλιπής φρουρά (50 άνδρες), οι ξεπερασμένες αμυντικές εγκαταστάσεις και ο απαρχαιωμένος εξοπλισμός (από τα 35 πυροβόλα μόνο τα 15 λειτουργούσαν), αλλά και η ίδια η κόπωση του πληθυσμού από την πολύχρονη οθωμανική απειλή, λειτούργησαν καταλυτικά στην απόφαση του Βενετού διοικητή, Bernardo Baldi, για την παράδοση του Κάστρου στον Οθωμανό ναύαρχο, Τζανούμ Πασά. Μετά την παράδοση, η Βενετική φρουρά και διοίκηση αποχώρησε με τιμές, οι πολιορκημένοι κάτοικοι γύρισαν ειρηνικά στα χωριά τους και ο οθωμανικός στόλος αποχώρησε από το νησί μετά από 15 μέρες παραμονής,

αφού πρώτα ανατίναξε ολοσχερώς το Κάστρο για να μη μπορεί να ανακαταληφθεί από τους πρώην κυρίους του. Η επίσημη παράδοση της Τήνου στην Οθωμανική αυτοκρατορία θα γίνει τελικά το 1718, με τη συνθήκη του Πασάροβιτς. Οι 800 περίπου κάτοικοι της καστροπολιτείας αποσύρονται μετά την καταστροφή, αρχικά στο Προάστιό του (Sobborgo, από όπου και το σημερινό όνομα της περιοχής), αλλά γρήγορα και αυτό θα χάσει τη σημασία του προς όφελος του αναπτυσσόμενου λιμένα του Αγίου Νικολάου, της σημερινής Χώρας, που θα γίνει μέσα στην επόμενη δεκαετία το νέο κοινωνικό, διοικητικό και οικονομικό κέντρο του νησιού.

Σύμφωνα με την περιγραφή του Tournefort (1700) ήδη είχε αναπτυχθεί ένας οικισμός μεταξύ των ναών των Ταξιαρχών και του Αγ. Νικολάου. Τον 17^ο αιώνα είχαν αρχίσει να γίνονται οι πρώτες οχυρωματικές εγκαταστάσεις στη πόλη με την οικοδόμηση δύο πύργων (ένας εκεί που σήμερα είναι η Μοσχούλειος Σχολή και ο δεύτερος στο Πασά Ακρωτήρι). Περί το 1700 στη πόλη υπήρχαν τέσσερεις ναοί : Αγ. Νικολάου, Παναγίας Μαλαματένιας, Αγ. Ελευθερίου και του Αγ. Γεωργίου.

Η ένταξή της στην οθωμανική επικράτεια θα βγάλει την Τήνο από την ιδιότυπη οικονομική απομόνωση της τελευταίας βενετικής περιόδου (εμπόριο κυρίως με τη Δύση) και θα δώσει την ευκαιρία στο ανθρώπινο δυναμικό της, που ενισχύθηκε και από σημαντικό αριθμό επηλύδων κυρίως από την Κρήτη, να αναδείξει το νησί σε εμπορικό κέντρο του Αιγαίου. Στη νέα πραγματικότητα που θα διαμορφωθεί τον 18^ο αιώνα, η Τήνος θα γνωρίσει οικονομική ανάπτυξη και ευημερία. Νέοι θεσμοί κοινοτικής αυτοδιοίκησης παγιώνονται, το διαμετακομιστικό εμπόριο και η βιοτεχνική παραγωγή (με σημαντικότερη τη σηροτροφία και την παραγωγή μεταξιού) αναπτύσσονται, ενώ και η μαρμαροτεχνία, κυρίως στην Έξω Μεριά, γνωρίζει άνθηση, με εργαστήρια Τηνιακών τεχνιτών να περιοδεύουν χτίζοντας θαυμάσια καμπαναριά και τέμπλα σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο, τη Μικρά Ασία και τη Βαλκανική. Μέχρι και το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης, η Τήνος θα γνωρίσει μια παρατεταμένη περίοδο ειρήνης, που διακόπτεται μόνο με τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο της δεκαετίας 1870. Στο διάστημα αυτό και μετά τα Ορλωφικά η Τήνος πέρασε για λίγο στη Ρωσική κατοχή (1770-1774). Στο χωριό Κάμπος υπάρχει η Αγία Αικατερίνη (ορθόδοξη), απομεινάρια της σύντομης Ρωσοκρατίας του νησιού, με αξιόλογο ξυλόγλυπτο τέμπλο. Χτίστηκε το 1771, προς τιμήν της αυτοκράτειρας της Ρωσίας Αικατερίνης Α΄, υπό την επίβλεψη του Τηνίου Γ. Δώριζα και με οικονομική ενίσχυση του αρχηγού του ρωσικού στόλου, ναυάρχου Ορλώφ. Κύρια χαρακτηριστικά αυτής της ειρηνικής περιόδου είναι η οικιστική και οικονομική ανάπτυξη της νέας πρωτεύουσας αλλά και πολλών χωριών, η άνθηση του εξωτερικού εμπορίου και η γενικότερη κινητικότητα του πληθυσμού. Μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα, στη Χώρα του Αγίου Νικολάου, όπως λεγόταν τότε, υπήρχαν επτά (7) προξενεία και λειτουργούσαν πλέον τριάντα (30) εμπορικοί οίκοι με διασυνδέσεις στο εξωτερικό και όλα τα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη διέθεταν μόνιμους υποπρόξενους/εμπορικούς αντιπροσώπους στο νησί. Η προεπαναστατική Τήνος ήταν το εμπορικότερο νησί των Κυκλάδων με συναλλαγές με Αγκώνα, Βενετία, Τεργέστη και με όλα τα μεγάλα λιμάνια της Ανατολής. Στη χώρα του Αγ. Νικολάου έρχονταν κάτοικοι των άλλων νησιών των Κυκλάδων για προμήθειες. Παράλληλα Τήνιοι έμποροι διατηρούσαν εμπορικά καταστήματα σε Τεργέστη, Ρουμανία και Ρωσία. Θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει την περίοδο αυτή ως τη χρυσή εποχή του νησιού και της πρωτεύουσάς του.

Τήνιοι Φιλικοί

Το 1814 ιδρύεται στην Οδησό της Ρωσίας η Φιλική Εταιρεία. Οι Τήνιοι Φιλικοί ήταν:

1. Ο Φραγκίσκος Ζωρζάκη Γεωργαντόπουλος, γόνος Τηνιακής αριστοκρατικής οικογένειας, αναμείχθηκε ενεργά στα κοινά του τόπου. Με την εγκατάστασή του στην Κωνσταντινούπολη, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Τον συνέλαβαν στις 20 Μαρτίου ως επικίνδυνο οπαδό της και βασανίστηκε για να αποκαλύψει τα σχέδιά της. Τον αποκεφάλισαν την 17η Απριλίου του 1821, στην πλατεία Ατμειντάν (Ιππόδρομος), επειδή αρνήθηκε να προδώσει τους υπόλοιπους φιλικούς.
2. Ο Δρόσος Νικολαΐδης Δρόσος μυήθηκε νωρίς στη Φιλική Εταιρεία και κατατάχθηκε στον βαθμό του εικοσιπεντάρχου στον Ιερό Λόχο. Έλαβε μέρος στη μάχη του Δραγατσανίου (7 Ιουνίου 1821), τραυματίστηκε σοβαρά και κατέφυγε στην Τρανσυλβανία. Επέστρεψε στην Ελλάδα με εντολή του Κωλέττη. Στρατολόγησε άνδρες στις Κυκλάδες για τον αγώνα. Έλαβε μέρος με τον αδερφό του Δημήτριο στην εκστρατεία της Καρύστου.
3. Ο Ιάκωβος Αντωνίου Παξιμάδης μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία από τον Φρ. Γεωργαντόπουλο. Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης διεύθυνε τα πράγματα της Τήνου, χρηματοδοτούσε τον αγώνα, εκπροσωπούσε την Τήνο στις Εθνικές Συνελεύσεις, προσπάθησε μάταια να εφαρμόσει την ανταλλαγή αιχμαλώτων, προτείνοντας να ανταλλάξουν τον Φρ. Γεωργαντόπουλο με τους Τούρκους αιχμαλώτους, που συνέλαβαν, όταν ένα τουρκικό πλοίο προσέγγισε το λιμάνι της Τήνου. Τάχθηκε με τον κυβερνήτη Καποδίστρια, έγινε πρόεδρος του εμποροδικείου της Πάτρας, αντιπρόεδρος της Γερουσίας και θιασώτης της δυναστείας του Όθωνα.
4. Ο Χατζή-Γεωργάκης Σιώτης μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1819. Κατοικούσε στην Κωνσταντινούπολη, όπου απέκτησε μεγάλη περιουσία και χρηματοδοτούσε την Εταιρεία. Με την έναρξη του αγώνα επέστρεψε στην Τήνο, ενώ η Υψηλή Πύλη δήμευσε την περιουσία του.
5. Ο Παναγιώτης Ψάθης, από τον Πύργο της Τήνου, υπήρξε πολύ σημαντικό μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Η προσφορά του ήταν τέτοια που μετά την απελευθέρωση κατέλαβε μεγάλα αξιώματα. Εκλέχτηκε βουλευτής, του απεδόθη ο τίτλος του αντιναύαρχου και η διεύθυνση του Υπουργείου των Ναυτικών.
6. Θεόδωρος Παξιμάδης
7. Δρόσος Δημητριάδης
8. Γεώργιος Πόμερ
9. Αλέξανδρος Ραφτόπουλος, γνωστός ως Δρόσος Δημητρίου Δρόσος, υπήρξε ο πρώτος κατηχητής των Φιλικών της Τήνου
10. Αντώνιος Γεωργαντόπουλος. Έπεσε μαχόμενος στο Σκουλένι της Μολδαβίας στις 19 Ιουνίου 1821. Φιλικοί πρέπει να ήταν και οι Νάζος και Κούζοβικ, που, όπως θα δούμε παρακάτω, στην οικία τους φυλασσόταν η σημαία των Φιλικών.

Η έκρηξη της Επανάστασης στην Τήνο

Στην Τήνο υπήρχαν πολλά μοναστήρια, η Ιερά Μονή Κεχροβουνίου, της Αγίας Παρασκευής, της Αγίας Τριάδας, της Καταπολιανής κ.ά. Τα μοναστήρια αποτέλεσαν ορμητήρια των φλογερών μοναχών, που, μαζί με το Λόγο του Θεού, μετέδιδαν και τα μηνύματα που ενθάρρυναν τον Τηνιακό λαό και τον προετοίμαζαν για την Επανάσταση. Στις 31 Μαρτίου του 1821, πρώτος απ' όλους τους

οικισμούς των Κυκλάδων, ο Πύργος της Τήνου υψώνει την επαναστατική σημαία με πρωτεργάτη τον Γεώργιο Παλαμάρη και κηρύττει την Επανάσταση. Στην Κοινότητα Πανόρμου (πρώην περιφέρεια Πανόρμου), είχαν καταφύγει και εγκατασταθεί μόνιμα πρόσφυγες από τις Κυδωνίες και τα Μοσχονήσια της Μικράς Ασίας. Περί τις 16.000 ανέρχονταν οι πρόσφυγες, οι οποίοι αποτέλεσαν με τους γηγενείς κατοίκους της Κοινότητας Πανόρμου τους πρωτοπόρους από όλους τους κατοίκους των Κυκλάδων στον εθνικό αγώνα. Το άγγελμα της Επανάστασης το δέχθηκαν με ενθουσιασμό οι κάτοικοι των Μέσα και Επάνω Μερών. Οι Τηνιακοί είχαν αντιμετωπίσει επιτυχώς δέκα επιδρομές του οργανωμένου τούρκικου στρατού, που επιχειρούσε να καταλάβει την Τήνο, καθώς και πολυάριθμες πειρατικές επιδρομές. Έτσι και την περίοδο αυτή οι περισσότεροι συντάχθηκαν στον πανελλήνιο αγώνα για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Η αγανάκτηση των Τηνίων αυξήθηκε μετά τον αποκεφαλισμό του Τηνίου, που προαναφέραμε, φιλικού Φρ. Γεωργαντόπουλου. Στις 20 Απριλίου του 1821, κηρύχτηκε η Επανάσταση και στην πόλη της Τήνου. Ορθόδοξοι και Καθολικοί κατέβηκαν στην πόλη και πρωτεύουσα της Τήνου και συγκρότησαν Συνέλευση. Καθήκοντα Διοικητή και Επάρχου Τήνου ανέλαβε ο Μητροπολίτης Γαβριήλ. Η Συνέλευση φυγάδευσε τον Τούρκο δικαστή, καθώς αυτός κατά την παραμονή του στο νησί είχε επιδείξει καλή διαγωγή και ήταν δίκαιος. Η Συνέλευση ως πομπή πλέον, κατευθύνεται στις παραλιακές οικίες του Αντωνίου Νάζου και Κούζοβικ (πρώην Ζυγός), και παραλαμβάνει την Επαναστατική σημαία των Φιλικών. Η σημαία έφερε σταυρό διασταυρωμένο με δύο δόρατα και επάνω σ' αυτόν είχε μια γλαύκα. Η πομπή έφτασε μπροστά στην πύλη του τότε Μητροπολιτικού Ναού των Ταξιαρχών. Ο εφημέριος του ναού παπά Σοφιανός, παρέλαβε τη σημαία από τον Αντώνιο Νάζο, και τον Ζαχαρία Καραλή, την παρέδωσε στον Μητροπολίτη Γαβριήλ, ο οποίος αφού την ευλόγησε κήρυξε την Επανάσταση σ' ολόκληρο το νησί, με την ευχή για την ευόδωσή του.

Κατά την Επανάσταση

Στην Τήνο λειτουργούσε επαναστατικό τυπογραφείο, στην οικία της Σύρμα Γιατράκη, με τυπογράφο τον Μιχαήλ Παπαζογλου από τη Μυτιλήνη. Στις 22 Απριλίου, μετά την κήρυξη της Επανάστασης, δημοσιεύθηκαν οι επαναστατικές προκηρύξεις και διανεμήθηκαν στις 13 Ιουνίου του 1821 στα υπόλοιπα Κυκλαδονήσια, στην Εύβοια, στην Κάρυστο. Το τυπογραφείο αυτό προσέφερε πολύτιμες και ανεκτίμητες υπηρεσίες στον αγώνα, αφού τα έντυπα αυτά ενδυνάμωναν τη θέληση των Ελλήνων να αγωνισθούν μέχρι την τελική νίκη. Η Τήνος ήταν το κέντρο στρατιωτικών ενεργειών. Οι Τήνιοι είχαν ανεγείρει 2 προμαχώνες οπλισμένους με 4 τηλεβόλα στο Πασα Ακρωτήρι και στην Αγία Κυριακή, για να πυροβολούν τον διερχόμενο τουρκικό στόλο, στο στενό μεταξύ Μυκόνου και Τήνου. Στην Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, την Εύβοια και τα νησιά του Αιγαίου, ομάδες και εκστρατευτικά σώματα από Τηνίους αγωνιστές πολέμησαν τους Τούρκους. Από την Τήνο οργανώθηκαν δύο σπουδαίες εκστρατείες, η μία κατά της Καρύστου και η δεύτερη κατά του Ολύμπου. Απ' τους 400 νησιώτες που στρατολόγησε ο Επίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος, από τα νησιά Τήνο και Άνδρο, τον Ιούλιο του 1821, οι 280 ήταν Τήνιοι. Από αυτούς οι περισσότεροι σκοτώθηκαν στην επιχείρηση της Καρύστου. Οι Μιχαλός Παρίσης, Πετράκης Ιακώβ, Γεώργιος Αλαβάνος, Ιωσήφ Πλυτάς αναφέρονται ονομαστικώς. Ο φιλικός Παναγιώτης Στάθης πολέμησε στην άλωση του Παλαμηδίου. Ο Δρόσος Δημήτριος συμμετείχε στη ναυμαχία του Ναυπλίου και, μετά την απελευθέρωση, τιμήθηκε με το αριστείο του Αγώνα. Ο Γιαννούλης Ματθαίος, εμποροπλοίαρχος,

μετέφερε με το πλοίο του στρατιώτες στην Κάρυστο, όπως και οι αδερφοί Θεολόγος και Γεώργιος Πλυτάς, Ιωάννης Μήκαρος και πολλοί άλλοι με τα δικά τους πλοία. Περισσότεροι από 3000 Τήνιοι οπλίτες αγωνίστηκαν σε μάχες και ναυμαχίες και οι περισσότεροι απ' αυτούς σκοτώθηκαν.

Μια ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στον Παξιμάδη Φραγκίσκο. Γεννήθηκε στην Τήνο προς το τέλος του 18ου αιώνα. Από τον πατέρα του, Μιχαήλ, κληρονόμησε την αγάπη προς την στενή και ευρύτερη πατρίδα του και από την μητέρα του τις στρατιωτικές ικανότητες του παππού του Πόμερ. Με την κήρυξη της Επανάστασης του 1821, ο Φραγκίσκος Παξιμάδης κατάρτισε τρία στρατιωτικά σώματα με έδρα την Τήνο. Τα δύο συντηρούσε η κοινότητα της Τήνου και το τρίτο ο ίδιος με δικά του έξοδα. Σε όλο το διάστημα του αγώνα υπηρέτησαν σ' αυτά 5.000 Τήνιοι οπλίτες. Απ' αυτούς 3.000 είχαν λάβει μέρος σε μάχες της Στερεάς Ελλάδας, της Καρύστου, της Χίου, της Σάμου και τις πολιορκίες του Ναυπλίου, της Τριπολιτσάς, της Κορίνθου και της Ακροπόλεως. Επί κεφαλής των στρατιωτικών τμημάτων ήταν ο ίδιος και πολλοί από τους πολεμιστές του είχαν ανδραγαθήσει. Δαπάνησε ολόκληρη την περιουσία του για την Επανάσταση. Δε ζήτησε ποτέ βαθμό και αξιώματα, γιατί πίστευε ότι όποιος αγωνίζεται για την απελευθέρωση της πατρίδος του υπηρετεί το δικό του συμφέρον, αυτή την ατομική του ύπαρξη.

Η πολιτεία όμως αναγνώρισε την πολύτιμη προσφορά του στον Αγώνα και του απένειμε τον βαθμό του Ταξιάρχου, οι δε αρμοστές των νησιών του Αιγαίου Πελάγους το αξίωμα του φροντιστή των αρμάτων μάχης στην Τήνο.

Τον Νοέμβριο του 1825 ο Συνταγματάρχης Φαβιέρος προσκάλεσε τον Φραγκίσκο Παξιμάδη στην Αθήνα για να αναλάβει ανώτατη στρατιωτική θέση στον τακτικό στρατό.

Αργότερα στις 30 Μαρτίου 1831 ο Δημήτριος Υψηλάντης με πιστοποιητικό που χορήγησε στον ίδιο, εκφράζει τον θαυμασμό του για την ανδρεία και την γενναιότητα που έδειξε στην πρώτη έφοδο του Ναυπλίου στις 4 Δεκεμβρίου 1821 και στην πολιορκία της Ακροκορίνθου.

Οι Τήνιοι στη θάλασσα

Ως νησιώτες οι Τήνιοι δεν έλειψαν από τις θαλάσσιες επιχειρήσεις. Οι Τήνιοι επανδρώνουν τα πολεμικά πλοία του ελληνικού στόλου από την εποχή του Λάμπρου Κατσώνη (1787–1792). Ο Λάμπρος Κατσώνης ανέλαβε την ηγεσία ενός μικρού Ελληνικού στόλου, ο οποίος εξοπλίστηκε από την ελληνική παροικία της Τεργέστης. Η πρώτη ναυμαχία, στην οποία εμφανίζονται Τήνιοι, είναι στις 6 και 7 Απριλίου του 1790 με το μπρίκι «Αθηνά». Ο ύπαρχος Δημήτριος Αλεξόπουλος, οι ναύτες τα αδέρφια Δημήτριος και Στάθης Διβάρης από τον Πύργο Τήνου, ο καπετάνιος Φραγκίσκος Σβέτσος από τον Κτικάδο Τήνου, ο Αθανάσιος Καρδαμίτσης από τα Υστέρνια Τήνου, γραμματέας του Λάμπρου Κατσώνη, ο οποίος και τον έσωσε κατά τη ναυμαχία της Άνδρου (6 και 7 Απριλίου 1790). Η Τήνος απολαμβάνει δόξα και τιμή στην πρώτη αυτή ελληνοτουρκική σύγκρουση. Ο Αδαμάντιος Κοραής σε στατιστικό πίνακα αναφέρει ότι κατά το 1813 η Τήνος διέθετε 11 πλοία 880 τόνων, 132 ναύτες και 44 πυροβόλα.

Τα τηνιακά πληρώματα επανδρώνουν με ηρωισμό τα Υδραίικα και Σπετσιώτικα πολεμικά πλοία που λαμβάνουν μέρος στον Αγώνα. Τηνιακοί μπουρλοτιέρηδες, όπως ο Φίλιππος Λέξες από τα Δυο Χωριά, ο Φιλίππης Αντωνίου και ο καπετάν Χελιδόνας, αναφέρονται στις πυρπολήσεις τουρκικών πλοίων στην Ερεσό της Λέσβου στις 27 Μαΐου 1821 υπό τον Παπανικολή και στη Χίο το 1822 υπό τον Κανάρη. Από τους πέντε ναύτες που αποτελούσαν το πλήρωμα του ηρωικού

πυρπολικού του Κανάρη, με το οποίο ανατίναξε τη ναυαρχίδα του Καρά Αλή, οι τέσσερις ήταν Τήνιοι, μεταξύ αυτών ο Καναγκίνης από τον Πύργο, επονομαζόμενος Χελιδόνι ή Χελιδόνας, λόγω της ευτολμίας του και της ταχύτητάς του. Η ιστορική μνήμη διέσωσε τα ονόματα και άλλων Τηνίων ναυτών που πολέμησαν με ανδρεία: Γεώργιος Μπακτής, Νικόλαος Σοφιανός, Βασίλειος Σεργίου, Κωνσταντίνος Σαρής.

Στην Τήνο έζησε κατά τα εφηβικά της χρόνια και η μεγάλη ηρωίδα της Επανάστασης Μαντώ Μαυρογένους, κόρη του Νικόλαου Μαυρογένους μεγαλέμπορου που ήταν εγκατεστημένος στην Τεργέστη. Γεννήθηκε στα 1796 στο χωριό Μαρμαρά της Πάρου. Η μάνα της ήταν Μυκονιάτισσα, θυγατέρα του Αντώνη Χατζή Μπάτη και την έλεγαν Ζαχαράτη. Στα 1812 ο πατέρας της ανάθεσε τη μόρφωσή της στον συγγενή τους, πολυμαθέστατο πατριώτη, παπα-Μαύρο, στην Τήνο που της παραστεκόταν και σύμφωνα με ορισμένες πηγές τη μύησε στο μυστικό της Φιλικής Εταιρείας. Με την έκρηξη της Επανάστασης του 1821 παίρνει μέρος στις συσκέψεις που γίνονται για συμμετοχή στον Ιερόν Αγώνα και αποφασίζει να πάει στην Μύκονο. Εξοπλίζει με δικές της οικονομίες δύο πλοία και συμμετέχει η ίδια σε πολλές μάχες.

Τεράστια ήταν η εισφορά σε είδη και χρήματα των Τηνίων για τους σκοπούς του αγώνα. Με εράνους συγκέντρωναν χρήματα και απέστελλαν στην Κυβέρνηση. Στην Τήνο έβρισκαν καταφύγιο πρόσφυγες από τα μικρασιατικά παράλια, την Κρήτη, τη Χίο, τα Ψαρά, την Κάσο. Οι πρόσφυγες που είχαν καταφύγει στην Τήνο ανέρχονταν στις 16.000, ήταν διασκορπισμένοι σε ολόκληρο το νησί, σιτίζονταν και περιθάλπονταν από προσφορές Τηνίων. Ζωικό κεφάλαιο, πρόβατα, βούτυρο, βοοειδή, για τη σίτιση των στρατιωτών, αποστέλλονταν στα πεδία των μαχών και στον στόλο.

Μετά την καταστροφή των Ψαρών, τρόμος κατέλαβε το Αιγαίο, ο ελληνικός στόλος έπαψε να περιπλέει στο Αιγαίο, και παρ' όλη τη μαχητικότητα, που είχαν επιδείξει όλοι οι νησιώτες, αισθάνονταν ανυπεράσπιστοι μπροστά στη μανία του αναρίθμητου και οργανωμένου εχθρού. Οι Τήνιοι μέχρι την τελευταία στιγμή ανέβαλλαν να υπογράψουν τα έγγραφα υποταγής στους Τούρκους, όπως επεδίωκαν οι αλλοεθνείς πρόξενοι. Οι υψηλές υπηρεσίες που είχαν προσφέρει οι Τήνιοι στον αγώνα οδήγησαν τον Σουλτάνο να προστάξει να αφανιστεί η Τήνος και να σκλαβωθούν με τη σειρά, πρώτα τα Ψαρά, η Σάμος δεύτερη και τρίτη η Τήνος.

Η ηθική συμβολή της Τήνου στην Επανάσταση

Στις 30 Ιανουαρίου 1823, και ενώ μαίνεται ο επαναστατικός πόλεμος, ανευρίσκεται από τον τηνιακό λαό η εικόνα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, «ευαγγελίσασα Ελλάδας ελευθερίαν». Η, μετά από οράματα της μοναχής Πελαγίας, εύρεση της αρχαίας εικόνας ήταν ουράνιο σημάδι της επιτυχίας του αγώνα των Ελλήνων και ριζώθηκε βαθιά στην ελληνική συνείδηση ότι η απελευθέρωση είναι Θεία επιθυμία. Στις κρισιμότερες στιγμές που οι Έλληνες μάχονταν για την εθνική ανεξαρτησία, η Ευαγγελίστρια τους όπλιζε με θάρρος και αγωνιστικότητα. Την απροσμέτρητη ηθική συμβολή της Εύρεσης προς τον αγώνα, μαρτυρούν και οι αγωνιστές και ήρωες του 1821, όπως ο Κολοκοτρώνης, ο Μιαούλης, ο Κανάρης, ο Ζαΐμης, ο Μαυροκορδάτος, ο Μακρυγιάννης, η Μπουμπουλίνα, οι οποίοι προσήλθαν και προσκύνησαν την Εικόνα της Ευαγγελίστριας μετά την απελευθέρωση, ως δείγμα τόσο της θρησκευτικής ευλάβειας όσο και της εθνικής ευγνωμοσύνης προς τη Μεγαλόχαρη. Έτσι θα ξεκινήσει η θαυμαστή περιπέτεια που θα καταστήσει σε λίγα μόλις χρόνια το νησί ως το μεγαλύτερο προσκύνημα της Ορθοδοξίας στην

Ελλάδα, με το Ναό της Μεγαλόχαρης να λαμβάνει το χαρακτήρα «Ευαγούς Ιδρύματος» με ευρεία και πλούσια κοινωνική και φιλανθρωπική δράση στα επόμενα χρόνια και ως τις μέρες μας.

Απελευθέρωση

Η απελευθέρωση και η έλευση του Καποδίστρια σηματοδοτούν τη νεότερη ιστορία του νησιού. Κατασκευάζονται και λειτουργούν σχολεία στη Χώρα, στον Πύργο αλλά και στα μεγαλύτερα χωριά του νησιού. Αν και κατά την διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα ο Όθωνας επισκέφτηκε δύο φορές το νησί, η περίοδος σηματοδεύτηκε από τη «στάση της Τήνου». Πρόκειται για ένα συμβάν που σημειώθηκε κατά την περίοδο της αντιβασιλείας και έγινε αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης με κατάληξη την σύλληψη του Κολοκοτρώνη. Αιτία η υπερφορολόγηση, καθώς το υπουργείο Οικονομικών προχώρησε στην προκαταβολική φορολόγηση της σοδειάς. Οι προεστοί των σημαντικότερων χωριών κατέβηκαν στη Χώρα του Αγ. Νικολάου για να διαμαρτυρηθούν στον έπαρχο συνοδευόμενοι από πολλούς αγανακτισμένους χωρικούς. Το μεσημέρι της 29ης Αυγούστου του 1833, άρχισαν να χτυπούν ασταμάτητα οι καμπάνες των εκκλησιών της πόλης της Τήνου. Οι κάτοικοι που συγκεντρώθηκαν στο λιμάνι, βρήκαν τους κρατικούς εκπροσώπους, δηλαδή τον έπαρχο, τον διευθυντή της νομαρχίας και τον ενωμοτάρχη, να τους καλούν σε λαϊκή συνέλευση με σκοπό την άμυνα της πόλης. Πράγματι, στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας είχε συγκεντρωθεί μια ορδή εξαγριωμένων αγροτών από τα χωριά του νησιού, οπλισμένων με ραβδιά, δρεπάνια και τσεκούρια. Οι κάτοικοι της πόλης, κυρίως έμποροι και υπάλληλοι, φοβούμενοι ότι οι ανεξέλεγκτοι αγρότες θα εισβάλουν και θα ρημάξουν τα μαγαζιά και τα σπίτια τους, έφεραν κι αυτοί όσα όπλα διέθεταν και άρχισαν να στήνουν πρόχειρα οδοφράγματα στα σοκάκια και στο λιμάνι. Η μισή Τήνος ήταν έτοιμη να συγκρουστεί με την άλλη μισή, καθώς ο αριθμός των συγκεντρωμένων αγροτών υπολογιζόταν από 1.200 μέχρι 2.000 άτομα. Το αίτημα των αγροτών του νησιού ήταν η τροποποίηση του φόρου της δεκάτης για την παραγωγή των σύκων και του φόρου επί των γουρουνιών. Θεωρούσαν ότι η απόδοση του 10% της παραγωγής σύκων σε χρήμα και η καταβολή μίας δραχμής το χρόνο για κάθε γουρούνι ήταν μέτρα εξοντωτικά και κυρίως παράνομα. Ο έπαρχος έστειλε εσπευσμένα ένα καϊκι στη Σύρο ενημερώνοντας τις αρχές ότι στην Τήνο είχε ξεσπάσει στάση εναντίον του βασιλέως. Η αλήθεια είναι ότι οι Βαυαροί δεν είχαν καμία εμπιστοσύνη στους Τηνιακούς, καθώς στο νησί κυριαρχούσε απόλυτα το φιλορωσικό κόμμα που είχε κηρυχθεί παράνομο.

Όταν οι ειδήσεις έφτασαν στο Ναύπλιο, η Τήνος χαρακτηρίστηκε ως πόλις ανταρσίας και εστάλησαν τρία πολεμικά, 200 στρατιώτες, μία ενωμοτία χωροφυλακής και στρατοδίκες προκειμένου να επαναφέρουν την τάξη και να προχωρήσει η σύσταση έκτακτων στρατοδικείων για την τιμωρία των ανταρτών. Μόλις έφθασαν στην Τήνο συνέστησαν το έκτακτο στρατοδικείο και σήκωσαν κόκκινη σημαία (κήρυξη στρατιωτικού νόμου). Τελικά το θέμα έληξε αναίμακτα. Οι χωρικοί αποπλίστηκαν και τα όπλα τους (χιλιάδες λοστάρια, δρεπάνια, τσάπες και τσεκούρια) στάλθηκαν στον ναύσταθμο Ναυπλίου ως αποδεικτικά της εξέγερσης. Δεκάδες πρόκριτοι πέρασαν στρατοδικείο και φυλακίστηκαν, ενώ οι αγρότες πλήρωσαν τους φόρους τους.

Στη συνέχεια το νησί ακολουθεί την ιστορική εξέλιξη του ελληνικού κράτους σε κάθε εποχή έως και τώρα, αποτελώντας σημείο αναφοράς για τη φιλοπατρία, την πίστη, την τέχνη και τον πολιτισμό πανελλαδικά αλλά και οικογενειακά.

Βιβλιογραφία

- Αμιραλής Γεώργιος, *Η συμβολή της Τήνου εις την απελευθέρωσιν του Γένους*, Έκδοσις Δήμου Τήνου, Αθήνα 1972.
- Καιροφύλας Κώστας, *Ιστορικές σελίδες Τήνου*, Έκδοσις Π.Ι.Ι.Ε. Τήνου, Αθήνα 1977.
- Σακελλίων Νικόλαος, *Συλλογή βιογραφιών διαφόρων Τηνίων*, Έκδοσις Αδελφότητας των Τηνίων εν Αθήναις, Αθήνα 1994.
- *Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης 5^{ης} και 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1996. Τήνος και θάλασσα*, Έκδοσις Εταιρείας Τηνιακών Μελετών, Αθήνα 1997.
- Ζαλώνης Μαρκάκης, *Ταξίδι στην Τήνο*, Έκδοσις Εταιρείας Τηνιακών Μελετών, Αθήνα 1998.
- Αμιραλής Γεώργιος, *Τηνιακές πτυχές*, Έκδοσις Αδελφότητας των Τηνίων εν Αθήναις, Αθήνα 1991.
- Δρόσος Ν. Δρόσος, *Ιστορία της νήσου Τήνου*, Έκδοσις Π.Ι.Ι.Ε. Τήνου, Αθήνα 1996.
- Πατήρ Φώσκολος Μάρκος (επιμ.), *Τήνος Ιστορία και Πολιτισμός, τόμος Α' και Β'*, Έκδοσις Δήμου Εξωμβούργου Τήνου, Τήνος 2006.
- Δωρίζας Ι. Γεώργιος, *Μεσαιωνική Τήνος-Νεωτέρα Τήνος*, Αθήνα 1975.